

Hoveriet paa et østjydsk Gods efter Stavnsbaandets Ophævelse.

Aktstykker fra Stensballegaard med en Indledning.

I.

Oversigt over Hoveriets Historie.*)

Den tungeste Byrde, der hvilede paa den danske Bonde i det attende Aarhundrede, var utvivlsomt *Hoveriet*. Dette haarde Pligtarbejde var mere end noget andet Skyld i, at Fæstebonden mange Steder i Landet var bleven et ufrit Tyende, udsat for Ridefogdens Vilkaarligheder og underkastet barbariske og nedværdigende Straffe. Det gjorde det umuligt for ham at passe sin egen Jord ordentligt, da han evig og altid maatte staa paa Pinde for Herskabet og yde Markarbejde eller Ægter, naarsomhelst han blev tilsagt. Og det viste sig, at dette tvungne Arbejde, der blev udført uvilligt og slet, havde en overordentlig demoraliserende Indflydelse paa ham. Blandt Herregaardenes store Flokke af Hovbud trivedes Dovenskab og Drikkeri, Raahed i Tale og Optræden og Usædelighed.

---

*) Sammenskreven paa Grundlag af Danmarks Riges Historie og Joh. Stenstrup: Den danske Bonde og Friheden. 1888, af Ejler Haugsted.

Det stod straks klart for de Mænd, der efter 1750 begyndte at arbejde for Forbedringer i Bøndernes Kaar, at denne Tyngge maatte fjernes, hvis Bonden skulde blive fri Borger. Men da den var en Del af Fæsternes Afgift til Jorddrotten, kunde Statsmagten ikke som med Stavnsbaandet byde, at den skulde ophøre; den kunde træffe Bestemmelser, der forebygger Vilkaarlighed fra Herremandens Side og regulere Ydelsen; men da selve Hoveri-forholdet var en Sag mellem Herskab og Fæstebønder, kunde det kun ved Overenskomst mellem disse to Parter afskaffes eller væsentlig forandres, ligesom det i sin Tid var opstaaet som Frugt af Forhandling.

I Middelalderen spillede Hoveri eller Dagsværk, som det dengang blev kaldt, ikke nogen stor Roile. De Hovedgaarde, der fandtes i Kongens, Kirkens eller Herremændenes Eje, var ikke meget større end de almindelige Bondegaaarde, og den Arbejdskraft, der behøvedes til deres Drift, ydedes dels af det egentlige Tyende, dels af de saakaldte Gaardsæder, Husmænd, der boede ved Hovedgaarden og gjorde Arbejde paa dens Jord. Som Løn for deres Arbejde fik de dels Korn og Penge, dels Brugsretten til en Jordlod. Middelalderens Fæstebonde, Landboen, svarede Ejeren af Jorden en fast aarlig Afgift, Landgilde, der betaltes i Penge og Naturalier, men var ikke arbejdspligtig.

Denne bestemte Forskel mellem Gaardsæder og Landboer udviskes noget i Løbet af det fjortende og femtende Aarhundrede. Det hændte, at Gaardsæder, der arbejdede sig frem til at blive Landboer, fik deres Forhold til Hovedgaarden ordnet saaledes, at de slap for at betale saa høj Landgilde som de egentlige Landboer, men til Gengæld vedblev at gøre Arbejde paa Hovedgaarden et bestemt Antal Dage om Aaret; og man saa Landboer, der fik

Landgilden nedsat til det halve mod at paatage sig at hjælpe til i Høstens Tid paa Hovedgaarden. — Her ser vi Begyndelsen til senere Tiders Hoveri og til Fæstebondens personlige Afhængighed af Herremanden. Den ældre Tids Landbo havde staaet i et frit Kontraktforhold til Jordens Ejer. Hvis han svarede sin Landgilde, havde denne intet at sige over ham; mens derimod den Landbo, der skylder Dagsværk, skal yde sine Arbejdsdage, naar det behager Ejeren. — Ca. 1500 er der Hovedgaarde, hvor denne Arbejdspligt har antaget et betydeligt Omfang. Saaledes skal i 1497 ved Esrom Kloster alle Bønderne i de Byer, der ligger nærmest Klosters Ladegaard, yde et Dagsværk om Ugen Aaret rundt og tre Dagsværk i Høstens Tid (ialt 70 Dage). Omtrent Halvdelen af Klosters øvrige Fæstere skal yde Hjælp til at pløje og harve m.m. dog kun 6 Gange om Aaret. (Her ser man Forskellen mellem Ugedagstjenerne og de øvrige Fæstere).

Det har dog vist hørt til Sjældenhederne, at Dagsværket antog saa store Dimensioner som her ved Esrom. Paa Gisselfeld er der 1527 kun to arbejdspligtige Fæstere, der skal yde 2 à 3 Dagsværk i Høsttiden.

Men da i Midten af det sekstende Aarhundrede Virkningerne af den store økonomiske Omvæltning, som Opdagelserne havde fremkaldt, naaede Danmark, indtraadte der store Forandringer i det danske Landbrug. Priserne steg, og Herremændene fik forøgede Indtægter, som de dels anvendte til Forbedringer i Driften, dels til nye Herresæder og fornemmere Levevis. De tidligere smaa Hovedgaarde blev nu slaaet sammen til store Godser, og til den nye Stordrift fordredes der en stærk Forøgelse af Arbejdskraft, som man skaffede sig ved at forøge Fæstebøndernes Hoveri. Da langt den overvej-

ende Del af Danmarks Bønder paa den Tid var Fæstere, kom den nye Byrde til at tynges saa at sige hele Landets Bondebefolkning, og dets Tryk blev stadig voksende, da Ydelsen ikke længer var fastsat til bestemte Dage om Aaret.

Nogle Dokumenter fra Hindsgavl (anf. af Joh. Steenstrup: Den danske Bonde og Friheden, S. 112 f.) viser tydeligt, hvorledes Hoveriet forandrer Karakter i det sekstende og syttende Aarhundrede. 1564 lader Kronens Bønder paa Hindsgavl optage et Tingsvidne om, at da Lensmanden Christoffer Lindenov havde ladet grave nye Grøfter m. m., havde Bønderne gjort Arbejdet efter hans Bøn som en Hjælp. Nogle laante ham et Høstbud og somme vilde ikke, *fordi de ikke vilde gaa fra deres sædvanlige Arbejde, som de havde gjort af Arilds Tid*, og bekendte, at de ej var ham det pligtige. Altsaa Bønderne slaar fast, at de fra Arilds Tid er forpligtede til et Arbejde af bestemt Omfang. 1648—49 følte Bønderne paa samme Gods sig besværede over, at Lensmanden Klaus Sehested fordrede langt mere Arbejde, Ægter og Hugning af dem, end tidligere Lensmænd havde gjort. Sagen blev indanket til København, hvor Dommen gik Bønderne imod; de maatte gøre Afbigt for ubegrundet Klage. Det er for Regeringen en selvfølgelig Sag, *at det Arbejde, for hvilket Slottet har Behov, skal Bønderne yde.*

Som det gik paa Hindsgavl, er det gaaet overalt i Danmark. Mens Landgilden vedblev at være en fast Afgift*) voksede Hoveriet. Hovedgaardenes »Behov« var stadig stigende. Ugedagstjenernes Antal forøgedes

---

*) Chr. V.s Danske Lov 3—13—14: Ingen Bonde skal være pligtig til at levere andet enten i Vare eller Penge, end som han staar for i Jordebogen.

i den Grad, at i 1650 omtrent $\frac{1}{5}$ af Landets Bondejordbrug var underkastet Ugedagshoveri med Pligt til 1, 2 ja undertiden 3 Dage ugentligt Hovarbejde til Hovedgaardenes Stavn. De andre Fæstebønder maatte yde langt mere Hoveri end tidligere. Hertil kom saa Ægter i stadig stigende Omfang. — Det er forstaaeligt, at Bønderne strittede mod, saa meget de kunde; men derved gjorde de kun ondt værre; ved Genstridighed gav de Herremændene Lejlighed til at indføre barbariske Straffemidler, som f. Eks. Træhesten, der efter 1634 anvendes mod Hovbønder, mens den før kun havde været brugt mod Soldater. Og Forholdet mellem Ejer og Fæster faar mere og mere Præg af Forholdet mellem Herskab og Tyende, hvor dette sidste er underkastet en brutal Hustugt. — Nu og da gøres der Tilløb til Reforme; saaledes prøver Christian IV at faa Hoveriet afløst af Arbejdspenge, men han kan ikke gennemføre Reformen; ved Stændermødet 1660 høres der et Hjærtesuk fra Bønderne over, »at de saa haardelig med Hoveri og Trældom vare af Adelen belastede fast ligesom Israels Børn under Ægyptens Trældom«; men der gøres intet. Hoveriet bliver mere og mere trykkende, indtil der efter 1750 oprandt lysere Dage for den danske Bondestand.

Den store Reformperiode blev indledet dels med ivrig Drøftelse af Landbospørgsmaal i Skrifter og Tidsskriftsartikler, dels med Reformforsøg af frisindede Godsejere. I Skrifterne bruges der stærke Udtryk om Hoveriet og alle de Ulykker, det foraarsager; og de reformerende Godsejere tager straks fat paa at afløse Hoveriet med en Pengeafgift. Først af alle var det Enkedronning Sofie Magdalene, der foretog Afløsningen paa Hørsholm Gods (1759). Faa Aar efter fulgte den ældre Bernstorff hendes Eksempel paa Bernstorff. Begge Steder gjorde man gode Erfa-

ringer med Forsøget, der kunde paaberaabes som et Eksempel til Efterfølgelse. — 1766 fik Bønderne paa Krongodserne i Københavns Amt Hoverifrihed.

I Christian VII's første Regeringsaar begyndte Statsmagten at beskæftige sig med Bondespørgsmaalet. Paa Reverdils Initiativ blev der 1767 nedsat en Kommission, der skulde stille Forslag til Forbedringer i Bondestandens Kaar. Men ved Reverdils Fald mistede den sin ledende Kraft og den udrettede ikke stort; dog udkom der efter dens Forslag en Forordning 1769, der paabød, at Herremændene skulde udarbejde Reglementer for det Hoveri, der paahvilede deres Bønder, og at de selv skulde være bundne ved disse Reglementer. Det var dog et Skridt i den rigtige Retning, et Forsøg paa at slaa Hoveriets Omfang fast.

Et virkeligt Fremskridt for Hovbønderne betegner Struensees radikale Forordning af 20. Februar 1771, hvor det paabydes, at alt Hoveri skal være bestemt og det fastsættes til 8 Spanddage og 16 Gangdage aarlig af hver Tønde Hartkorn. Men som Struensees andre Forordninger fik den kun et kort Liv. Den blev modtaget med lidenskabelige Angreb fra Godsejernes Side og blev ophævet efter Struensees Fald og erstattet med en reaktionær Forordning af 12. August 1773, der fastslog, at Hoveriet skulde omfatte de forskellige Arbejder, der svarede til hver Provinses og Egns gamle Brug. Dog blev det saakaldte smaa Hoveri bortskaaret, og der var Bestemmelser, der ydede Beskyttelse mod Godsejervilkaarlighed.

Ved denne Ordning blev man staaende i næsten 20 Aar, uagtet der rejstes stadig stærkere Krav om Reformer. Det var først efter Stavnbaandets Ophævelse, at den store Landbokommission tog fat paa Hoverispørgsmaalet, der blev ordnet ved to Forordninger i 1791; 25.

Marts blev der sat Grænser for Anvendelse af legemlig Straf for Hovbønderne, og 24. Juni kom den vigtige Forordning, hvori det udtaltes, at Kongen med Velbehag vilde se, at Godsejerne indgik frivillige Overenskomster med deres Bønder om Hoveriets fremtidige Størrelse. Hvor det ikke lod sig gøre, skulde Kommissærer, udnævnte af Regeringen paa hvert enkelt Gods, fastsætte, hvor stort det skulde være. Paa overordentlig mange Godser blev som paa Stensballegaard Spørgsmaalet ordnet ad frivillig Vej. — 1799 var man saa vidt, at en Forordning af 6. December kunde fastslaa, at alt Hoveri for Fremtiden skulde være bestemt.

Nu var Vejen banet for Hoveriets Afløsning. Den bestemte, aarlige Arbejdsydelse kunde uden større Vanskelighed omsættes i Penge, naar Herremænd og Fæster var enige. Men det gik ingenlunde hurtigt. Mange Steder fandt Bønderne sig godt i Hovarbejdet, der nu havde mistet sin ydmygende Karakter, og endnu i 1848 var Hoveri meget almindeligt. Men Landbokommissionen af 9. Febr. 1849 udarbejdede nye Bestemmelser for Afløsningen (Lov af 4. Juli 1850), og i Løbet af Halvtredserne forsvandt det næsten fuldstændigt. Dog findes der endnu ved Overgangen til det tyvende Aarhundrede Levninger af Hoveri i Afkroge af Landet.

II*).

I en gammel Fæsteprotokol for Stamhuset *Stensballegaard* ved Horsens findes bl. a. følgende Fæstebrev af 4. Maj 1792.

»Paa Hendes Naades Højvelbaarne Frue Geheime-

---

*) Aktstykkerne er afskrevne og meddelte af Lærer A. J. Gejlager i Stensballe.

Konferentzraadinde, Baronesse Kragh Juell Wind til Steensballegaard etc. hendes Vegne og naadige approbation gjøres herved vitterligt at have Stæd og fæst som ieg og herved stæder og fæster til . . . Karl Mads Thomassen af Tvingstrup . . . en Gaard af Hartkorn 3 Td. og 4 Skp.

- 1) Af Hartkorn svarer han nuværende eller kommende kongl. Skatter, tillige med den paabudne Ekstraskat.
- 2) i rette Tiid til hver Martini betaler han den accorderede Landgilde for træ Saugning og alt, i penge 8 Rdlr. saa og 1 Faar, 2 Høns og 20 Æg.
- 3) Hoveriet forretter han til Steensballegaard uden Forsømmelse, naar han tilsiges efter Foreningen af 13. Februar 1792, som følger:
  - a) De af Gaardens 4 Marker som bruges aarlig Pløyes, Saaes og Harves til Ruug, Byg, Havre, ærter og boghvede 45595 □ Al. som hidtil er skeedt saa og at omtrent det halve til grønlandsk¹⁾ bygget pløyes 3 Gange og harves 2 Gange.
  - b) Giødningens Udkørsel paa sit Hovmaal baade for og efteraar saavelsom dets spredning paa Marken forretter han som hidtil skik og brug haver været.
  - c) Kornets Høstning af samme Marker i alle sine Dele med indkiørsel, fratagning i Laden og alt forretter han som hidtil.
  - d) det Tærskede Korn af Gaardens egen Afl saavelsom Tienden indkiører han sin Andel sammen med de andre til Kiøbstaden eller andensteds hen naar han tilsiges efter rigtig omgang.

---

¹⁾ Byg, saaet i Grønjord (?).

- e) Høesletten baade i Gaardens Enge, Skove og aggerland som aarlig bliver slagen forretter han ligeledes som hidtil med de andre i alle Sine Deelee,
- f) endvidere Tørveskiæringen med indkiørsel, røgning og alt saa meget som udviises og til Hovedgaardens brug kan behøves forretter han sin Deel med de andre.
- g) Mønnen paa alle Ladegaardens Bygninger som er tækket med Langhalm holder han Sin andeel vedlige med Tang og Poldtræer som til nu er Skiftet og hans Formand haver gjort, Tangen hændtes ved Stranden og Poldtræerne tages i Gaardens Vedkast.

	Spand- dage	Gang- dage
h) til Vandstæders Rensning forretter han aarl.....	2	2
i) Hov- og Kiøbstadvejens Vedholdelse	½	2
k) til Skouling og rengiøring i Husene og Ladegaarden	1	2
l) Bygningstømmer til Gaard og gods, samt Hjuul og Bødker træ at hugge og hiemkøre, Saa og at Sauge og Klyve bødker og Hjuulbøre her i Gaarden, dertil behøves.....	2	2
m) til Engløsning (?), stensamling af agrene og Senners udrystning forretter han	½	3
n) Korn og Halm Hæsses fløtning og ladens rengiøren med videre forretter han	1	3
o) til Sædekorns hændtning.....	1	
p) og Rejser paa 2 a 4 Mil forretter han enten med Vogn eller Forspand	1	Spandag

som han alt forretter forsvarlig og vel saa og møder efter Forordningen af 25. Maj 1791 uden Forsømmelse, naar han tilsiges. —

— I Indfæstning er betalt 66 Rgdlr.«

I et Fæstebrev, som d. 12. Marts 1792 er udstedt til Jens Sørensen i Stensballe (Gaarden er paa 4 Tdr. Hartkorn), nævnes bl. Hoveriforpligtelserne tillige følgende:

»Alle de Diger og Giærder baade i og udenom Marker, Skove, Eng og Indhegning samt Stænge²⁾ holder han aarlig vedlige og inden Maydag sætter i forsvarlig Stand som det bør med Staver og Giærdsel som de nu findes og stedse til hans Gaard haver været tilmaalt, saa og hændter Staver og Giærdsel fra Hovedgaardens Skove, samt opkaster Diigerne naar de ere nedfaldne, undtagen Steendigerne som Herskabet selv holder vedlige.

Til den aarlige Træskouning fra Schablund, Worsøe og andre Gaardens tilhørende Skove forretter han som hidtil og aarlig om Vinteren og ellers i den beleyligste Tid skaffet i Gaardens Vedkast heel kløven Træ ørket og hiemkiørt omtrent 4re Faune foruden Grenene og qvasset af samme træ hugget og hiemkiørt; dog skal ham leveres krudt til at klyve Rodstykkerne og andre Stykker som ere vanskelige at klyve.

Hertil forretter han omtrent 9 Spanddage og 13 Gangd.

1796 oprettes en ny Hoverikontrakt for Bønderne paa Stensballegaards Gods. Denne Kontrakt har følgende Ordlyd:

²⁾ Grøft med Vand i.

Forening.

Om bestemt Hoveri til Hovedgaarden Steensballegaard i Schanderborg Amt mellem sammes Herskab og hoveripligtige Bønder i overensstemmelse med de kongl. Plakater af 24. Juni og 23. December 1791. —

1.

Til Hovedgaardens Avlings Røgt og øvrige Arbejder at udrede henhører disse 54 hoveripligtige Bønder, nemlig:

af Stensballe Bye ..	17	Beboere a	4	Tdr.	0	Skp.	Hrtk
- Wæhrholm	2	—	a 3	—	4	—	—
- Meldrup	4	—	a 4	—			—
- Blirup	6	—	a 4	—			—
- Haldrup	18	—	a 4	—			—
- Tvingstrup	7	—	a 3	—	4	—	—

Af disse forretter de 52 Gaarde fuld hoveri men Peder Iversen af Haldrup og Mads Jensen af Tvingstrup skulde i tilfælde at een af Hovbønderne bliver Syg forrette Sammes anpart af Ployning, desuden i høsten Rive Vejene naar kornet er indkiørt og gjøre 4 Reyser paa 2 a 4 Mile eller Dobbelt saamange paa 1 a 2 Mile. Peder Iversen forretter tillige Tærskning og giærdsel hugning som de andre hoverigiørende Bønder. De 6 Tvingstrup Mænd er ike forbundne til andet Plidsarbejde³⁾ end allene Korn ægten og Mønning.

2.

Gaardens Aggerland bestaar nu af 361½ Td. Land a 14000 □ Al.; samme er indeelt i 9 Vange hvoraf 4 aarligen Drives til Sæd, 1½ Vang fredes til Høe og 3½ Vang ligger til Græsning, Bønderne faar følgelig aarligen at Pløye, Harve, Saae og Høste 3¼ Td. Land a 14000 □

³⁾ Pligtarbejde.

Al. som pr. Plov i hver enkelt Sædevang udgjør 10814
 □ Al.

3.

Markernes Drift bliver herefter følgende: Naar en grøn Mark indtages Pløyes samme twende Gange og harves en gang, til Rug Pløyes en og harves en gang, til Stubbebyg⁴) Pløyes twende gange og harves en gang til Havre som besaaes med Kløver en gang og harves en gang, alt forsvarligt.

4.

Kornets Høstning og opbinding, Rivning, Røgtning, Hiemkiørsel til Hovedgaarden og Fratagning i Gulvene besørger Bønderne efter tilsigelse forrettet hvorved dog ikke flere Vogne bør være tilsagte af gangen end ved Aflæsning i laden uden betydelig ophold kan modtages. Hovbudene som møder til fratagning i Gulvene maa ike gaa fra arbejdet før ald det Korn som Dagen igiennem skal indages er frataget og hensat. Baand til Kornets opbinding besørger bønderne bundne af den Halm som dertil af Ejeren leveres; alting forrettes forsvarligt.

5.

Den Giødning som falder ved gaarden Paalæsser og udager Bønderne som Sædvanligt paa de dem anviste aggre, hvor de samme forsvarlig Spreder og i alle deele forholder dermed som hidtil.

6.

Hovedgaardens Enge som hidintil haver været Slaaet og Høstet til Steensballegaard ere: 1) Beckemade 154744 □ al., 2) Ryeeng — 323948 □ al., 3) Hopelykken 4654 □ al., 4) Engen under Brakøe — 26400 □ al., 5) 1½ Vang fredes til Høeslet — 843500 □ al., og 6) Hesthav

---

⁴) Byg, som saas i Stubjord.

Kiæret — 158666 □ al. hvilke Enge Bønderne paa Sæd-
vanlig maade deler imellem sig efter deres Større eller min-
dre Besværlighed paa det de alle saaviidt muligt blive liige
deltagende i Byrden og Skulle de da være Pligtige at be-
sørge de dem ved lodkastning eller paa anden Maade til-
faldne Engloder forsvarligen Renset, Slaaet, Spredet,
vendt, Revet, Røgtet, sat i Stak, Paalæsset, hiemkiørt og
frataget i Hovedgaardens forlade eller hvor det dennem
anvises. Med Vognenes antal saavelsom Hovbudene
der fratager Høet forholdes ligesom i 4de Post ved Kor-
nets Indagning er fastsat og heele arbejdet giøres
Forsvarligt.

7.

Til de ved Gaarden fornødne Plidsarbejder skal hver
gaard være Pligtig aarlig at giøre følgende :

	Spand- dage	Gang- dage
Til at istandsætte og vedligeholde Giærderne i og udenom Markerne saaledes at de som hid- til ved Syn kan findes forsvarlig, hvortil an- sættes	2	2
Reyser til Horsens eller liige lang Vej	6	
Hvortil Bønderne skulle være forbundne 2 Gange om aaret naar saadan behøves at tage Retour Læs.		
Til at rense Korn		6
hvortil dog gives 1 a 2 Dage naar saadan maatte være fornøden.		
Til at Skiære, Røgte og hiemkiøre Tørv	1	3
Hver Mand leverer i Gaardens Vedkast aar- lig 3 Favne træ hvortil behøves	3	4
At overføre . . .	12	15

	Spand- dage	Gang- dage
Overført...	12	15
Af det hele aarlige Quantum Brænde hente Bønderne 15 Favne fra Schabelund Skov, det Krudt som til træets Sprængning be- høves leveres fra Hovedgaarden.		
Til Mønning, Skouling og viidere Ladegaards- arbejde	1	1
Til Gaardens Reparation		2
Tærskningen forretter Herskabet Selv og Bønderne betale derfor hver Mand 1 Rdlr. aarlig og tærsker tillige.....		4
De Hovbud som møder før at tærske skulle tærske ligesaa meget som en af Standtær- skerne.		
Til Vandstæders Rensning naar behøves...	1	2
Tilsammen....	14	24

I alle Tvistigheds tilfælde skal en Dags Arbejde be-
regnes efter Forordningen af 20. Septbr. 1771⁵⁾ og 25.
Marts 1791, hvilket ogsaa gælder om avlings Hoveriet.

---

5) Skal være Forord. af 20. Februar 1771, hvori bl. a. hedder:
En Karl bør i een Dag afmeye 1 Td. Land Jord eller
Afrøden paa 14000 Kv. Al., og en Pige bør opbinde lige
saa meget som en Karl afmeyer. En Karl afslaaer i Høe-
sletten omtr. 7000 Kv. Al. af bedste Tilvæxt-Høe, men kun
10,500 af Middelvæxt og 14000 af sletteste Væxt, alt i een
Dag.

I Tærske-Tiiden bør en Karl aftærske in Decembri og
Januario udi een Dag en Trave Ruug, og af Byg lige saa
meget, naar det tillige kørnes; Havre 1¹/₄ Trave.

I Nvbr. og Febr. bør en Karl tærske en halv Gang, og
i de øvrige Maaneder eengang mere end i Decembri og
Januario Maaneder.

8.

Ugentlig maa af Bønderne i højeste forlanges: i Ployetiden 2de Dage, i Høstetiden 3de Dage ved 2de Bud en Meyer og en optager.

9.

For hver aftient Spand- eller gangdag leveres Hovbudene Biletter som paa fastsatte Tiider igien paa Hovedgaarden afleveres.

10.

Naar Ildsvaade og Stormskade paa Gaard eller Gods indtræffer er Hovbønderne forbundne at assistere med Materialers Hæntning og Handlanger arbejde, uden nogen Godtgjørelse i det Sædvanlige Hoverie.

11.

Til hver Gaardmand giver Herskabet aarlig Bøgetræ til 2de Hiuul.

12.

Hoveri Aaret tager sin begyndelse Indeværende Aars første Novbr.

Saaledes Sluttet og til Stadfæstelse af begge Parter underskrevet paa Steensballegaard d. 24de Maji 1796.

J. C. Kragh Juell Wind.

Rasmus Pedersen.

Efter Bøndernes Begiæring tilstaas herved som ogsaa ligger i Foreningens Natur at der som der i fremtiden ved

---

En Karl bør i een Dag skiære 1600 Stkr. Tørv. Han bør i een Dag hekke 40 Alen nyt Giærde af $1\frac{1}{4}$ Alens Høyde. I een Dag bør han, hvor Jorden er nogenlunde beqvem, grave 15 Alen Grøfter af Bredde $2\frac{1}{2}$ Alen og Dybde $1\frac{1}{2}$ Aien.

En Karl bør i een Dag fælle, sauge og kløve en Favn Brænde til 4 a 5 Kvarters Længde. — —

Kongl. Forskrifter skulle blive givet en almindelig Lættelse i Hoveriet skal denne ogsaa strække sig til dette gods.

Datum Supra.

Kragh Juell Wind.

Foranstaaende Hoveriforening med (S. T.) Hr. Baron Kragh Juell Wind haver Steensballegaards 54ve Hoverigjørende Gaardmænd i Dag godvillig indgaaet og underskrevet i min Nærværelse. Denne Forening bliver altsaa af mig stadfæstet.

Steensballegaard den 25de Maji 1796.

H. L. Bülow⁶.

Hoveriet til Stensballegaard afløstes 1852. Bønderne havde valgt to Repræsentanter til at forhandle med den daværende Ejers Sagfører om Sagen. De to Mænd maatte byde 16 Rdlr. aarl. for hver Gaard; men Sagføreren skulde forlange 30 Rdlr. Dog mente han at kunne bringe det ned til 28, hvis Bønderne bød 25. De to Mænd turde dog ikke gaa højere end til 25 Rdlr., og Sagen blev derfor overgivet til en Kommission, i hvis Kendelse det bl. a. hedder:

D. 2. Martz blev ved Kommissionens Kendelse alt Gaardhoveriet og Pligtarbejde til Stensballegaard afløst til 1. Maj næstkommende mod et aarligt Vederlag af 1582 Rbdlr. 5 Mrk. 10 Sk., der erlægges med Halvdelen til hver 1. Maj og 1. Novbr., og 1. Gang til 1. Novbr, d. A. og udredes af hver af de fuldt hoverigjørende 46 Gaarde med 30 Rbdlr. 8 Mark 3 Sk.« — —

Stensballegaard d. 2. Martz 1853.

Vallentin,

Form. for Gaardhoveriets Afløsning i 9de Landstingskreds.

Sagen gik altsaa Bønderne imod.

---

⁶) Hans Løvenhjelm v. Bülow, Amtmand over Skanderborg og Aakær Amter 1778—99.